
Atlas català de 1375 -Cresques

Autor:

Data de publicació: 30-12-2014

HISTÒRIA del mapamundi dels Cresques, o "Atlas català", acabat l'any 1375

Pergamí 2, la Rosa dels vents.

Des de principis de segle XIV, a l'escola mallorquina de cartògrafs, la més important de el món medieval, es dibuixaven precises cartes nàutiques o portularios que reflectien a consciència els detalls de les costes, els ports i les rutes de navegació. Encoratjat per la qualitat d'aquests mapes nàutics, va concebre el de Catalunya Pere terç un projecte espectacular la realització encarregar a el mestre cartògraf mallorquí Abraham Cresques, en la realització el va ajudar el seu fill Jafudà.

Es tractava d'elaborar un mapa tal que no només reflectís les costes i ports sinó que havia de ser "imatge de tot el món i de totes les regions que hi ha a la terra i els diferents pobles que l'habiten". El treball, conegut com "Atles català", va quedar acabat el 1375, combina cosmografia, astrologia, geografia i tota la fantasia de l'imaginari viatger de l'època. En aquest atles, la cartografia conviu harmònicament amb les meravelles. Es conserva avui dia a la Biblioteca Nacional de França.

Primer atles català, d'Abraham Cresques, 1375

Uns anys més tard, el rei Johan I , que havia regalat l'atles al seu cosí, el rei Carles VI de França, va encarregar a Jafudà Cresques l'elaboració d'un altre mapamundi de les mateixes característiques que l'anterior. En l'elaboració d'aquest segon Atlas, que va quedar acabat el 1389, ja no hi va intervenir Abraham Cresques, que havia mort dos anys abans. Desgraciadament l'Atles de 1389, que diferia molt poc del de 1375, es va perdre, però hi ha dues còpies facsímils, una d'elles a la Biblioteca Nacional de Madrid i l'altra al Museu marítim de les Reials Drassanes de Barcelona.

Facsímil del segon atles català, de Jafudà Cresques, 1389

Tots dos treballs, el d'Abraham i el de Jafuda, estan constituïts per sis pergamins manuscrits enganxats sobre fusta, que s'uneixen entre si a manera de paravent. Cada pergamí ocupa dues taules que juntes mesuren 50 cm d'ample i 64 cm d'alt. La mesura total de l'atles desplegat és de tres metres.

Quatre d'aquests pergamins, és a dir, vuit taules, estan ocupades pel mapa pròpiament dit. S'hi dibuixa tot el món conegut. Abasta des del meridià de Canàries fins al mar de la Xina i des del Tròpic de Càncer, aproximadament, fins al paral·lel 60 N.

Els dos pergamins restants es disposen com tapes i contenen textos explicatius en català, dades cosmogràfics de caràcter general, notes astronòmiques, un calendari perpetu, la primera rosa dels vents dibuixada en una carta nàutica i moltes anotacions sobre l'Atles i el seu contingut.

Solament el primer pergamí es llegeix en la direcció normal de lectura. En els altres, tant els textos com les il·lustracions es disposen en diferents direccions seguint un criteri circular, de manera que el que es dibuixa a sud es mira de forma normal, però cal girar el mapa -o posar-se a l'altre costat de la taula- per veure correctament la part del nord.

GEOGRAFIA.

Pergamins 2 i 3; Finisterre, Europa i Àfrica

Aquests dos pergamins estan treballats amb el rigor de les cartes nàutiques. La profusió de dades i toponíms dels mars Mediterrani i Negre, permeten considerar-lo com l'ampliació d'un portolà clàssic que s'estengués per l'atlàntic nord fins a Islàndia; per l'est fins al mar roig; per l'oest fins més enllà de l'meridià de les Canàries, en el Finisterra; i pel sud més enllà del desert fins a l'imperi de Mali -el emperador, el Mansa Moussa, va repartir tant d'or en el seu pelegrinatge a la Meca, que va enfonsar el preu de l'or en tot orient-.

Imperi de Mali, Àfrica. Nòmades de desert, Tombouctou i l'emperador Mansa Moussa

En aquesta part de mapa es troba la primera representació cartogràfica coneguda d'una Rosa dels Vents de 32 rumbos la imatge encapçala aquest article. Cresques era, a més de cartògraf, fabricant d'instruments nàutics i el model de 32 rumbos era ja habitual en les brúixoles; després de l'atles català quedaria com rpototipo fins als nostres dies. Porta també retolats els noms dels vuit vents principals: Tramuntana, Grego, Llevant, Laxaloch, Metzodi, Labetso, Ponent i Magistro.

Pergamins 4 i 5 , En els que es descriuen la part oriental de l'món. A Àsia, el regne de Delli (l'Índia) i l'imperi de Catay (Xina); al mar, la Insulíndia amb les seves moltes illes prodigioses, reals o imaginàries.

Pergamins 4 i 5. Regnes de Delli i Catay

En aquests dos pergamins asiàtics l'interès se centra en els aspectes relacionats amb la geografia humana, les formes de vida i costums, i en les rutes de el comerç continental. El simbolisme del seu llenguatge gràfic és riquíssim, conté tota la informació coneguda sobre les rutes continentals de l'Índia i de Catay. Alguns detalls al·ludeixen a passatges de la història sagrada, però en general es documenta en relats de viatgers i navegants, molt especialment en els "Llibres de les meravelles" de Marco Polo i de Jean de Mandeville, molt coneguts i apreciats en l'època.

Nord d'Àsia: incineració dels morts. caravanes comercials

L'atles acaba a l'extrem d'Àsia dibuixant a al nord-est el regne de Gog i Magog ; més a sud, Catayo , i la magnífica capital del gran Kkan solcada per rius. En l'oceà els arxipèlags de la Insulíndia , formada per gran quantitat d'illes multicolors -més de 5.000- prolixament descrites al 'Llibre de les Meravelles' de Jean de Mandeville. I finalment l'última i més gran i magnífica d'elles, l'Illa Taprobana (Ceilan), esplèndida i ple de fertilitat en la qual cada any té dos estius i dos hiverns, per la qual cosa dues vegades es recull les messes, i els prats i jardins romanen sempre florits. Hi ha a més en aquesta illa enormes muntanyes d'or guardades per formigues gegants ... (Descripció del "Llibre de les meravelles" de Jean de Mandeville).

l'Illa Taprobana

IMAGINARI VIATGER

Les il·lustracions, boníssimes i molt enginyoses, estan plenes de detalls exquisits.

El relleu; el color habitual és l'ocre, s'usa el verd si hi ha molta vegetació. L'aigua de mars i rius, dibuixant ondulacions de color blau o verd

HISTÒRIA

Orografia

Les ciutats i la seva arquitectura; en aquest atlas per primera vegada s'individualitzen algunes construccions emblemàtiques i les ciutats -o llocs- en què s'ubiquen es fan identificables no només per la seva situació al mapa sinó per alguna característica peculiar de la seva arquitectura. La Meca, la Torre de Babel, l'Arca de Noè o la ciutat de Tombouctou són un exemple d'aquesta característica. Les ciutats cristianes es distingeixen de les àrabs per una creu.

Arquitectura i ciutats

Activitats, treballs: Tots els elements són objecte d'un tractament carregat de codis i simbolismes ben precisos que aporten un variat repertori d'informació sobre els diferents regnes i els seus prínceps, els costums i curiositats dels habitants, les riqueses de les terres, els mateixos reis mags, les caravanes comercials i fins i tot la domesticació i ús d'animals tan 'exòtics' com els camells i elefants que es criaven en terres llunyanes.

Els viatgers i els seus animals

Cosmografia

El primer i el sisè dels pergamins, no contenen mapes sinó informació de caràcter cosmogràfic.

Pergamí de la tapa anterior -el primer- conté diagrames cosmogràfics:

Una ressenya dels dies del mes lunar

Un diagrama circular dels vents i les marees

Un diagrama circular que servia per calcular les principals festes eclesiàstiques de data variable: Carnestoltes, Pasqua i Pentecosta.

Un gràfic d'anatomia astrològica medicinal -L'home zodiacal-

Un àbac per trobar la situació de la lluna en el zodíac solar.

Un ampli text sobre la Terra, el seu origen, dimensions i interpretació dels fenòmens naturals.

Pergamí de la tapa posterior -el sisè- Calendari perpetu

és un gran calendari luni-solar emmarcat per les quatre estacions de l'any i en els marges superior i inferior continuen els escrits sobre cosmografia de l'pergamí anterior. Conté també dades astronòmiques basats en les teories geocèntriques imperants en l'època.